

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการทําวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นของครูและนักเรียนเกี่ยวกับหนังสือเรียน
สังคมศึกษา รายวิชา ส 503 "ภูมิศาสตร์กายภาพของประเทศไทย"

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ โดยแบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ

1. เอกสารที่เกี่ยวข้อง
2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. เอกสารที่เกี่ยวข้อง

ความหมายของ หนังสือเรียน

หนังสือที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดให้ใช้ในโรงเรียนและนักเรียนควรจัดหา
ไว้ใช้ประกอบการเรียนตามรายวิชาต่าง ๆ จะใช้คำว่า "หนังสือเรียน" คำนี้เริ่มใช้กัน
อย่างแพร่หลายเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 ซึ่ง
แต่เดิมใช้คำว่า "หนังสือแบบเรียน" เปลี่ยนเป็น "หนังสือเรียน" ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ
วัตถุประสงค์ของการศึกษาตามหลักสูตรใหม่นั้น ต้องการส่งเสริมการอ่านและศึกษาค้นคว้า
มาก ๆ โดยใช้หนังสือหลาย ๆ ประเภท หนังสือเรียนจึงควรเป็นหนังสือประเภทหนึ่งของ
กิจกรรมการเรียนการสอน หรือมีไว้ใช้ประกอบการเรียนการสอนมากกว่าที่จะใช้เป็นหลัก
ในการเรียนการสอนเพียงเล่มเดียว ดังนั้นการใช้คำว่า หนังสือเรียน จึงเป็นคำที่มี
ความหมายกว้างกว่าหนังสือแบบเรียน ดังความเห็นของ หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ
ที่ให้สัมภาษณ์แก่ ปรากฏ์ สิริสุขะอาศ (2523 : 2) เมื่อวันที่ 3 มีนาคม 2523 ความว่า

หนังสือเรียนมีความหมายกว้างกว่าหนังสือแบบเรียน หนังสือเรียนจะเป็นหนังสือ
ทั่วไปที่ใช้ในการเรียนการสอน และเปลี่ยนมาใช้คำว่าหนังสือเรียนแทน เพราะ
ประสงค์จะเปลี่ยนทัศนคติเรื่องหนังสือที่ใช้ในห้องเรียนว่าไม่จำเป็นต้องเป็น
แบบอย่าง เพราะอาจมีผู้อื่นเห็นต่างไปจากสิ่งที่ปรากฏในหนังสือเล่มนั้น และสิ่งที่อยู่ใน
ในหนังสือเล่มนั้นอาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ ถ้าคำว่าแบบเรียนเป็นคำชี้ถึงแบบแผน
ตายตัวเกินไป

สมพงษ์ พลະสุรย์ (2521 : 29) ได้อธิบายถึงความหมายของหนังสือเรียนไว้ว่า "ถ้าที่หน้าปกอ่านว่า หนังสือเรียน นักเรียนจะเอาไปเป็นหลักเกณฑ์ในการเรียน ครูจะเอาเล่มนี้ไปสอน เอาไปให้เด็กจก เอาไปทำแบบฝึกหัด"

จากหนังสือคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง การกำหนดหนังสือเรียนสำหรับเลือกใช้ในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา (2524 : 1) ก็ได้ให้ความหมายของหนังสือเรียนไว้ว่า

หนังสือเรียน คือ หนังสือที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดให้ใช้สำหรับการเรียน มีสาระตรงตามที่ระบุไว้ในหลักสูตรอย่างถูกต้องอาจมีลักษณะเป็นเล่ม เป็นแผนหรือเป็นชุดก็ได้ และอาจมีชื่อเรียกต่าง ๆ กันคือ หนังสือเรียน แบบเรียน แบบสอนอ่าน หนังสือประกอบการเรียน เป็นต้น หนังสือเรียนเป็นหนังสือบังคับใช้ที่โรงเรียนอาจกำหนดให้นักเรียนทุกคนจัดหามาไว้ใช้ประจำตัวได้

สำหรับความคิดเห็นของนักการศึกษาต่างประเทศ เช่น จากสารานุกรมของ ลี.ซี. ไคตัน (Lee C. Deighton 1971 : 213-214) กล่าวว่า

หนังสือเรียน เป็นการเสนอข้อมูลในวิชานั้น ๆ ในด้านความรู้รวบยอด กฎหลักการต่าง ๆ อธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลซึ่งเกี่ยวข้องกับเวลา ขนาด สาเหตุ และผล ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถและวุฒิภาวะของผู้เรียน การนำเสนออาจเป็นในรูปของ แผนภูมิ แผนภาพ รูปภาพ และภาพวาด หนังสือเรียนยอมประกอบควยแบบฝึกหัด คำถาม และการปฏิบัติ ถ้าหนังสือนี้มีคำถามและลักษณะที่เกี่ยวกับการสอนก็จัดว่าเป็นหนังสือเรียน

ในพจนานุกรมของคาร์เตอร์ วี. กู๊ด (Carter V. Good 1973 : 605) ได้ให้ความหมายของหนังสือเรียนไว้ 2 ประเด็น คือ

1. หนังสือใด ๆ ก็ตามที่ใช้ในการสอน และ
  2. หนังสือที่เกี่ยวข้องกับวิชาที่กำหนดไว้ในการเรียน
- มีการจัดเรียงลำดับเรื่องอย่างมีระเบียบ มีความมุ่งหมายสำหรับใช้ในการสอนในระดับเฉพาะ และใช้เป็นอุปกรณ์การเรียนที่สำคัญสำหรับวิชาที่กำหนดให้

ดังนั้น หนังสือเรียน ก็คือหนังสือที่เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนในทุก ระดับชั้น มีเนื้อหาตรงตามหลักสูตร และเป็นหนังสือที่กระทรวงศึกษาธิการประกาศอนุญาตให้ใช้ในโรงเรียนได้

ลักษณะของหนังสือเรียนที่ดีและ การเลือกหนังสือเรียน

หนังสือเรียนในแต่ละรายวิชาจะมีหลายเล่ม ถึงแม้ว่าแต่ละเล่มจะมีเนื้อหาครบตามหลักสูตรที่กำหนดไว้ก็ตาม แต่ครูก็จำเป็นต้องเลือกหนังสือเรียนที่ดีที่สุด เหมาะสมที่สุด สำหรับให้นักเรียนใช้เป็นหนังสือเรียน ฉะนั้นจึงจำเป็นต้องศึกษาถึงลักษณะของหนังสือเรียนที่ดี และเกณฑ์ในการเลือกหนังสือเรียนที่ดี

นักการศึกษาหลายท่านได้เสนอผลงานที่เกี่ยวกับลักษณะของหนังสือเรียนที่ดี และเกณฑ์ในการเลือกหนังสือเรียนที่ดี พอสรุปที่สำคัญ ๆ ได้ดังต่อไปนี้

รัฐจวน อินทรกำแหง (2508 : 18) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะที่ดีของหนังสือเรียนไว้ 7 ประการ คือ

1. หนังสือเรียนจะต้องถูกต้องและเที่ยงตรง ในเรื่องถูกต้องนั้นต้องถูกต้องหลายอย่าง เช่น ให้ข้อเท็จจริงถูกต้อง ใช้สำนวนภาษาถูกต้อง การแบ่งวรรคตอนถูกต้อง การย่อหน้าถูกต้อง ให้ความเที่ยงตรง หนังสือเรียนที่ดีจะต้องให้ข้อเท็จจริงที่เป็นกลาง ไม่ลำเอียงหรือชักจูงเด็กให้เกิดความเข้าใจผิดไปจากความเป็นจริง

2. ความยากง่ายของภาษาที่ใช้ในการเขียนหนังสือเรียนของเด็กเล็กต้องเป็นภาษาง่าย และเป็นภาษาที่เด็กใช้ในชีวิตประจำวันมากที่สุด

3. การจัดรูปแบบของหนังสือเรียน ควรแบ่งเป็นบท ๆ แต่ละบทต้องให้ความรู้แก่เด็กเป็นตอน ๆ การจัดหน้าควรพิถีพิถัน คือ การย่อหน้า การเว้นที่ว่างริมขอบกระดาษ ทั้ง 4 ด้าน การใช้ขนาดของตัวพิมพ์ การออกแบบปก ปกในจะบอกเรื่องราวที่จำเป็นให้ครบถ้วน สารบัญและคำนำควรวางรูปให้ดี และอยู่ในลำดับที่เหมาะสม

4. ภาพประกอบหนังสือเรียน เด็กเล็กต้องมีภาพประกอบมากกว่าเด็กโต ภาพประกอบควรชัดเจนถูกต้อง และสวยงาม ถ้าเป็นภาพสีที่ตรงกับความเป็นจริงได้ก็ยิ่งดี ขนาดของภาพต้องเหมาะสมกับวัย

5. ต้องมีคุณภาพดี ราคาถูก

6. มีความประณีตในการเข้าเล่ม

7. ให้ความรู้ที่ทันสมัย โดยต้องปรับปรุงให้ทันเหตุการณ์อยู่เสมอ

คุณลักษณะที่ดีของหนังสือเรียน ดังที่ รัฐจวน อินทรกำแหง ได้กล่าวไว้ จะเห็นได้ว่า การพิจารณาหนังสือเรียนว่ามีคุณลักษณะที่ดีหรือไม่ ให้พิจารณาเนื้อหาของ

หนังสือ วิธีการเขียน ภาพประกอบ และการจัดทำรูปเล่ม ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับที่ สมถวิล วิเศษสมบัติ (2524 : 175) ที่ไ้ระบุคุณสมบัติที่ดีของหนังสือเรียนไว้ ดังนี้

1. เป็นหนังสือที่มีเนื้อหาครบถ้วนตามหลักสูตร ของกระทรวงศึกษาธิการใน แต่ละชั้นและเป็นหนังสือที่ผ่านการอนุมัติจากกรมวิชาการแล้ว
2. หนังสือมีขนาด 6 / 8 นิ้ว หรือตามความเหมาะสม ความหนาแล้วแต่ เนื้อหาและวัยของเด็ก
3. มีส่วนประกอบที่สำคัญของหนังสือ ได้แก่ ปก ใบบรองปก ประกาศ คำนำ สารบัญ และเนื้อเรื่องซึ่งลำดับเป็นบท ๆ แต่ละบทประกอบด้วยเนื้อเรื่อง รูปภาพ บทสรุป แบบฝึกหัด กิจกรรมเสนอแนะ ทั้งครูและนักเรียน
4. ใช้ถ้อยคำส่วนวนกระตักรัด เหมาะสมกับวัยและระดับชั้น ใช้ภาษาง่าย ๆ ไม่วกวน
5. เสนอเรื่องที่เป็นจริงเป็นส่วนมาก และผูกคลุมโดยทั่วไป ไม่นั่นในแต่ละ เรื่อง มีการคัดทอนให้พอเหมาะกับชั้นเรียน
6. เนื้อหาครอบคลุมหลักสูตร มีรูปภาพชัดเจน ขนาดใหญ่พอเหมาะ
7. ขนาดของตัวหนังสือ แล้วแต่ระดับชั้น และวัยของเด็ก

ประกาศรี สีหอำไพ (2524 : 64) ได้อธิบายถึงลักษณะของหนังสือเรียนที่ ดีว่า ควรประกอบด้วยสิ่งต่อไปนี้

1. มีเนื้อหาตรงตามวัตถุประสงค์ในหลักสูตรที่วางไว้
2. มีคู่มือซึ่งมีรายละเอียดชัดเจนและมีความยากง่ายเหมาะแก่ระดับชั้น
3. มีภาพและกิจกรรมการเรียนการสอน
4. ผู้เรียบเรียงควรรู้หลักจิตวิทยาทั่วไป จิตวิทยาพัฒนาการ จิตวิทยาการเรียนรู เพื่อให้ตรงกับ ความสนใจตามระดับชั้นและวัย
5. การจัดทำรูปเล่มควรมีความคงทน มีตัวอักษรขนาดชัดเจน สะดกการันต์ และเว้นวรรคตอนถูกต้อง
6. มีการวัดและประเมินผลกิจกรรมอย่างมีประสิทธิภาพ หรือจัดทำคู่มือ ประเมินผลหรือแบบฝึกหัดตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งขึ้น

นอกจากนี้ ฉวีวรรณ คูหาภินันท์ (2527 : 112-113) ก็ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับลักษณะของหนังสือเรียนที่ดี ซึ่งสรุปเพิ่มเติมได้ว่า ควรมีค่านำ ภาพประกอบ แผนผังหรือแผนภูมิ ในที่ที่จำเป็น ต้องมีการทำสารบัญเรื่อง ครรชนี และบรรณานุกรม ส่วนอธิบายศัพท์นั้น จำเป็นสำหรับหนังสือที่มีศัพท์มาก ๆ เนื้อเรื่องต้องทันสมัย แต่ไม่จำเป็นต้องทันสมัยเท่ากับหนังสือพิมพ์รายวัน การทำหนังสือเรียนควรจะได้มีการทดลองใช้ก่อนที่จะพิมพ์เป็นเล่มขึ้นใช้ในโรงเรียนและหนังสือเรียนที่ดีควรมีราคาค่อนข้างถูก

สรุปได้ว่า หนังสือเรียนที่มีคุณภาพดีนั้น จะต้องมึลักษณะที่ดีทั้งภายนอกและภายใน คือ

1. ลักษณะภายนอก ได้แก่ การจัดทำรูปเล่ม ราคา คุณภาพในการพิมพ์ ฯลฯ
2. ลักษณะภายใน ได้แก่ เนื้อหาวิชา วิธีการเสนอเนื้อหา การใช้สำนวน ภาษา การเสนอแนะกิจกรรมการเรียนการสอน การวัดและการประเมินผล และส่วนประกอบต่าง ๆ ของหนังสือ เช่น ภาพประกอบ สารบัญ บรรณานุกรม ฯลฯ

ในปัจจุบัน ได้มีสำนักพิมพ์ต่าง ๆ ผลิตหนังสือเรียนในแต่ละรายวิชาขึ้นอย่างมากมาย เมื่อครูต้องการหนังสือเรียนเล่มใดเล่มหนึ่งควรจะได้เลือกหนังสือเรียนที่มีคุณภาพที่ดีที่สุด ได้มีนักวิชาการหลายท่านให้ข้อเสนอแนะในการเลือกหนังสือเรียนที่ดีไว้ เช่น

สมนึก ลิมทอง (2522 : 246-247) ได้ให้หลักในการเลือกหนังสือเรียนที่ดีไว้ดังนี้

1. เนื้อหาสาระในหนังสือ จะต้องให้แบบของความคิดรวบยอดที่ถูกต้อง
2. ตรงตามหลักสูตรที่เขียนไว้ทุก ๆ เรื่อง หรือทุก ๆ กลุ่มวิชา
3. มีเนื้อหาสาระที่ให้ข้อมูลที่ทันสมัย ทันต่อเหตุการณ์ ในเรื่องนี้ครูตรวจดูได้จาก พ.ศ. ปีที่พิมพ์ ไม่ควรเกิน 5 ปี
4. ขนาดตัวหนังสือจะต้องพอเหมาะกะกับวัยของนักเรียน
5. ภาพประกอบชัดเจน ใช้ระบบการพิมพ์ที่ทันสมัย
6. การจัดเนื้อเรื่องภายในเล่มมีลักษณะบูรณาการ เนื้อหาสาระ ซึ่งหมายถึงว่า เนื้อหาภายในเล่มเกี่ยวโยงเป็นลูกโซ่ และในแนวคิดกว้างขวางก่อให้เกิดความรู้ทัศนคติ และทักษะแก่ผู้เรียนเป็นอย่างมาก
7. การเย็บเล่มคงทน ถาวร ลักษณะของกระดาษที่นำมาพิมพ์ต้องเป็นกระดาษดี.

8. จะต้องมีสารบาญ คัชนี้ท้ายเล่ม อภิธานศัพท์ เพื่อสะดวกในการค้นคว้า
อย่างรวดเร็ว

สุวัฒน์ มุทธเมธา (2523 : 276-278) ได้ให้ข้อเสนอแนะในการพิจารณา
คัดเลือกหนังสือเรียนไว้ว่า จะต้องพิจารณาจากสิ่งต่าง ๆ ต่อไปนี้ คือ

1. ปีที่พิมพ์
2. ผู้เขียน
3. ความสอดคล้องกับเนื้อหาและจุดประสงค์ของการ เรียนรู้ เรื่องนั้น ๆ
4. การลำดับเนื้อหาและวิธีการ เขียน
5. ความถูกต้อง ทันสมัย ตลอดจนการให้ข้อคิดเห็นต่าง ๆ
6. ให้ความคิดรวบยอด หลักการชัดเจนและรายละเอียดเพียงพอ
7. ใช้ภาษา ศัพท์ เหมาะสมกับวัยและระดับชั้นของผู้เรียน
8. วางพื้นฐานประสบการณ์ที่จำเป็นแก่ผู้เรียนต่อเนื่องตามลำดับ
9. มีค่านำ สารบาญ คัชนี้ และหนังสืออ้างอิงเพียงพอ
10. เน้นหัวข้อเรื่องชัดเจน และเรียงลำดับได้เหมาะสม
11. เสนอแนะให้ใช้อุปกรณ์ต่าง ๆ และกระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจ รู้จักสังเกต

พิจารณา

12. มีภาพประกอบ แผนภูมิ ตาราง สถิติต่าง ๆ พร้อมด้วยคำอธิบายประกอบ

ชัดเจน

13. ความคงทน แข็งแรง และความเหมาะสมในการนำมาใช้
14. ขนาดรูปเล่มพอเหมาะ ตัวหนังสือพิมพ์ชัดเจน ขนาดตัวอักษรไม่เล็กจน

เกินไป

พนัส หันนาคินทร์ (2524 : 245-246) ก็ได้ให้ข้อเสนอแนะวิธีการคัดเลือก
หนังสือเรียนไว้ว่า ควรจะต้องพิจารณาถึงสิ่งต่าง ๆ ต่อไปนี้ คือ

1. หนังสือเล่มนั้นเหมาะสมกับจุดประสงค์ของโรงเรียนเป็นส่วนรวมและเหมาะสม
กับจุดประสงค์ของวิชานั้นโดยเฉพาะหรือไม่
2. ความแน่นอนถูกต้องของเนื้อหาในหนังสือ ในเรื่องนี้บางที่เป็นของยากที่
จะพิจารณาดังนั้น บางที่เราอาจจากผู้เขียนว่าเป็นผู้ทรงความรู้ในสาขาวิชานั้นเพียงไร และ

หนังสือที่พิมพ์นั้นออกมานานแล้วหรือยัง เป็นเกณฑ์อย่างหนึ่งในการพิจารณา

3. ลักษณะการอธิบายเนื้อหาวิชา สูงเกินไปสำหรับเด็กหรือไม่ การใช้ศัพท์ และถ้อยคำต่าง ๆ ชัดเจนเพียงไร มีตัวอย่าง รูป หรือแผนผังประกอบหรือไม่

4. การจัดเรียงลำดับเนื้อหาวิชาเหมาะสมกับผู้เรียนหรือไม่ ทำให้ผู้เรียน มองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหาได้ง่ายเพียงไร

5. ครูจะใช้ประโยชน์จากหนังสือนั้นในการสอนได้เพียงไร เช่น มีแบบฝึกหัดพอเพียง มีการสรุปให้นักเรียนเข้าใจเรื่องที่อ่านดีขึ้น เห็นเนื้อหาส่วนรวมดีขึ้น

6. มีเครื่องช่วยในการค้นคว้าสำหรับนักเรียน เช่น มีอภิธานศัพท์ ย่อเรื่อง มีคำอธิบายเพิ่มเติมในที่ที่ควรอธิบาย การจัดย่อหน้า การจัดหัวเรื่อง การมีภาพประกอบ

7. ลักษณะภายนอกของหนังสือเรียน เช่น คุณภาพการพิมพ์ คุณภาพกระดาษ การเย็บ การเข้าเล่ม ตลอดจนความน่าจับต้องของหนังสือ

นอกจากหลักในการพิจารณาคัดเลือกหนังสือเรียนโดยทั่ว ๆ ไปแล้ว สวาท เสนาณรงค์ (อ้างถึงใน ทัศนีย์ ทองสว่าง และ ทวี ทองสว่าง 2523 : 128-133) ยังได้ให้ข้อเสนอแนะในการพิจารณาหนังสือเรียนเฉพาะวิชาภูมิศาสตร์โดยให้พิจารณา สิ่งต่าง ๆ ต่อไปนี้ คือ

1. คำศัพท์ เขียนได้กระจางง่ายแก่ความเข้าใจหรือไม่
2. การใช้ศัพท์ทางภูมิศาสตร์ ให้แนวคิดที่นักเรียนคุ้นเคยเพียงใด
3. การอธิบายมีเพียงพอที่จะทำให้นักเรียนอ่านแล้วได้แนวคิดหรือไม่
4. การพัฒนาความเข้าใจ ช่วยให้นักเรียนมีความเข้าใจต่อเนื่องเป็นชั้น ๆ หรือไม่ เช่น สารานุกรมที่ดีจะให้ความรู้ทางภูมิศาสตร์อย่างกระจางและถูกต้อง แต่ไม่ช่วยพัฒนาความเข้าใจจากเรื่องหนึ่งไปยังอีกเรื่องหนึ่ง

5. การใช้อุปกรณ์การสอน หนังสือภูมิศาสตร์ควรถือว่า แผนที่และอุปกรณ์เป็นส่วนหนึ่งของเนื้อหาในหนังสือเรียนด้วย ดังนั้นควรจะได้พิจารณาคำว่า แผนที่และอุปกรณ์ นั้นมีผลต่อความง่ายและให้ผลดีในด้านการใช้นั่งหนังสือในการสอนมากน้อยเพียงใด

6. เนื้อหา ช่วยครูทางด้านการสอน ประกอบด้วยทักษะและข้อความอันเป็นความเข้าใจทางด้านภูมิศาสตร์เพียงใด

7. อธิบายแนวทางในการสอนให้แก่ครูด้วยหรือไม่

8. การใช้แผนที่

ก. แผนที่ที่ใช้ ใช้เป็นส่วนอ้างอิงในหนังสือเรียนหรือเพียงรวมอยู่ในหนังสือเท่านั้น

ข. แผนที่ใช้สอนความสัมพันธ์กับสถานที่หรือใช้ เป็นเพียงส่วนที่แสดงข้อเท็จจริงเท่านั้น

ค. แผนที่และแบบฝึกหัดในหนังสือเรียนจัดขึ้นเพื่อพัฒนาทักษะทางด้านแผนที่ที่ละชั้นหรือไม่

เมื่อครูผู้สอนได้ทราบถึงเกณฑ์ที่จะใช้ประกอบการพิจารณาคัดเลือกหนังสือเรียนแล้ว หน้าที่ของครูผู้สอนต่อไปก็คือ จะต้องวิเคราะห์หนังสือเรียนเหล่านั้นก่อนที่จะมีการประเมินค่าและตัดสินใจเลือกหนังสือเรียนเล่มนั้น ๆ ทั้งนี้เพราะว่าหนังสือเรียนที่ได้รับอนุญาตจากกระทรวงศึกษาธิการให้ใช้ในโรงเรียนใต้นั้น ส่วนใหญ่จะมีส่วนประกอบใหญ่ ๆ ใกล้เคียงกัน จะมีแตกต่างกันก็เฉพาะในส่วนของรายละเอียดปลีกย่อยเท่านั้น

สำหรับแนวทางในการวิเคราะห์และประเมินผลหนังสือเรียนนี้ ศักดิ์ศรี ปาณะกุล (2517 : 174-176) ได้แนะวิธีการประเมินหนังสือเรียนไว้ 4 ด้าน คือ

1. สารคดีความรู้
2. สารคดีสติปัญญา
3. ลักษณะการจัดทำรูปเล่ม
4. อุปกรณ์ช่วยการเรียนการสอน

1. สารคดีความรู้

- 1.1 ควรมีเนื้อหาครบตามหลักสูตร

- 1.2 เนื้อหาควรสอดคล้องกับความมุ่งหมายของการสอนวิชาสังคมศึกษา

และควรสอดคล้องกับความมุ่งหมายของการสอนในวิชานั้น ๆ

- 1.3 เนื้อหาในหนังสือเรียนควรให้ความรู้ในหลายสาขาวิชา

- 1.4 เนื้อหาในหนังสือเรียนควรทันสมัย สอดคล้องกับหลักฐานข้อเท็จจริง

และข้อค้นพบใหม่ ๆ ความรู้ในหนังสือเรียนควร เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของผู้เรียน เนื้อหาในหนังสือเรียนควรสอดคล้องกับปัญหาสังคม ประเด็นโต้แย้งต่าง ๆ และเหตุการณ์ปัจจุบัน

4.2 บทสรุป อาจเป็นบทสรุปคำหรือข้อความสำคัญท้ายบทเรียน ซึ่งควร
ได้ใจความชัดเจน ให้แง่คิดเพิ่มเติมและมีจำนวนเหมาะสม

4.3 กิจกรรมเสนอแนะ เช่น กิจกรรมการอ่านหนังสืออ่านประกอบ การ
อภิปราย ทายปัญหา ฯลฯ ซึ่งควรจะช่วยฝึกความคล่องแคล่วในการทำงาน เสริมทักษะ
ทางสังคม เสริมสร้างค่านิยมและทัศนคติที่ดี และสามารถนำไปใช้ได้ผล

4.4 คำถามและแบบฝึกหัดท้ายบท ควรมุ่งจัดทั้งความรู้ความเข้าใจ ฝึก
ความคิด และส่งเสริมการนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน ลักษณะของคำถามควรมีทั้ง
แบบปรนัยและอัตนัย

4.5 แผนที่และแผนภูมิ ควรให้รายละเอียดที่ชัดเจน ไม่ซับซ้อนและตรงกับ
วัตถุประสงค์ของบทเรียนนั้น

4.6 คู่มือครู หนังสือเรียนแต่ละเล่มควรมีหนังสือคู่มือครู ซึ่งแนะนำกิจกรรม
และวิธีสอนไว้

โกชัย สาริกบุตร และสมพร สาริกบุตร (2523 : 24-40) ได้ให้ข้อคิดเห็น
ในการประเมินผลหนังสือเรียนว่า ควรพิจารณาตามลำดับขั้นตอนดังนี้

1. มีการจัดหมวดหมู่และเรียงลำดับเนื้อเรื่องก่อนหลังอย่างเรียบร้อย
2. สารัตถะของเนื้อหาควรนำเสนออย่างตรงไปตรงมา แสดงให้เห็นอย่าง
ชัดเจนในเรื่องนิยาม กฎ หลักการ ตัวอย่าง ความจริง ความคิดเห็น การคาดคะเน
3. การใช้ภาษาไม่ซับซ้อน ไม่กำกวม เข้าใจได้ง่าย
4. เนื้อหาสอดคล้องกับความมุ่งหมายของหลักสูตรอย่างครบถ้วน
5. ค่านิยมที่ปรากฏในหนังสือเรียน ควรเป็นสิ่งที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวาง
มีความสัมพันธ์กับตัวนักเรียน และสามารถปลูกฝังค่านิยมนั้น ๆ ได้ เพื่อจะได้ยกกระทบ
สติปัญญา ระเบียบจิตใจ และความสามารถของผู้เรียนให้สูงขึ้น
6. เนื้อหา มีการอ้างอิงหลักฐานอย่างถูกต้อง
7. มีกิจกรรมเสนอแนะท้ายบท รวมทั้งมีการวัดผลนักเรียน โดยอาจเสนอ
ออกมาในรูปแบบต่าง ๆ เช่น คำถามท้ายบท ปัญหาให้แสดงความคิดเห็น กิจกรรมที่ให้ทำและ
สามารถวัดผลได้
8. มีส่วนประกอบของหนังสือเรียนทำให้เกิดความสะดวก เข้าใจเรื่องได้ง่าย
และรวดเร็ว ได้แก่ ภาพประกอบ แผนภูมิ ตาราง สถิติ ฯลฯ มีสีล้นสวยงาม รูปเล่ม

กระทัดรัด กระดาษดีพอสมควร ตัวพิมพ์ชัดเจนถูกต้อง ขนาดของตัวพิมพ์เหมาะกับสายตา
ของนักเรียน และควรรักษารูปแบบของการเขียนผลงานทางวิชาการ

9. ประเมินผลหนังสือเรียนเพื่อตัดสินคุณค่าเป็นอันดับสุดท้าย โดยแบ่งการ
ประเมินผลออกเป็น 2 ส่วน คือ

ก. ส่วนประกอบทางด้านความรู้ (The Knowledge Component)
ประเมินผลดูว่า การเสนอเนื้อหาและกิจกรรมมีลักษณะดังนี้หรือไม่ เช่น การเสนอเนื้อหา
ที่เป็นประเด็นสำคัญ มุ่งความคิดหลัก แสดงความสัมพันธ์ระหว่างวิชา มีลักษณะเป็นบูรณาการ
เสนอเนื้อหาทันสมัยกล่าวถึงปัญหาปัจจุบัน เสนอเรื่องใกล้ชีวิตกับตัวผู้เรียนมากที่สุด แล้วจึง
ขยายวงกว้างออกไปตามลำดับ เนื้อหาให้ความรู้เป็นกลาง ปราศจากอคติ นอกจากนี้
ยังแนะนำเครื่องมือสำหรับครูและสื่อสำหรับนักเรียน เช่น แหล่งค้นคว้า อุปกรณ์ และกิจกรรม
เสนอแนะ เป็นต้น

ข. ส่วนประกอบทางด้านเชาวน์ปัญญา (The Intellectual Component) มีการเสนอเนื้อหาและกิจกรรมที่มีลักษณะสร้างพื้นฐานให้นักเรียนรู้จักขบคิด ทำทาบ
ให้คิดอย่างค่อยเป็นค่อยไป สร้างคำถามหรือปัญหาที่ต้องใช้ความคิดยิ่งกว่าความจำ สร้าง
สถานการณ์ใหม่โอกาสตัดสินใจ ให้เกิดการอธิบาย อภิปราย ขยายความ สรุปความ ตีความ
หรือถกเถียงกัน เนื้อหาความสัมพันธ์ใกล้ชีวิตกับผู้เรียน และมีส่วนเร่งเร้าให้ผู้เรียนเกิด
ความอยากรู้อยากเห็น เพื่อจะได้เกิดการสืบสวนสอบสวน ค้นคว้าทดลองต่อไป

สำหรับนักการศึกษาต่างประเทศได้เสนอ วิธีการในการคัดเลือกหนังสือเรียน
พอสรุปได้ดังต่อไปนี้

โดโรธี แมคเคลิว เฟรเซอร์ และ อิดิธ เวสต์ (Dorothy McLure
Fraser and Edith West 1961 : 299-310) ได้เสนอวิธีการเลือกและประเมิน
ค่าของหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษาไว้ดังนี้

1. เนื้อหาต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของแต่ละวิชา การเรียบเรียงเนื้อหา
ในสารบัญต้องเรียงลำดับหัวข้อให้สัมพันธ์และต่อเนื่องกัน

2. ความถูกต้องของเนื้อหา ซึ่งพิจารณาจากคุณวุฒิและประสบการณ์ของผู้แต่ง
การเสนอข้อเท็จจริง การอธิบายศัพท์ และการเสนอเนื้อหาอย่างเป็นกลาง

3. ความทันสมัยของเนื้อหา โดยพิจารณาจากหนังสือที่พิมพ์ใหม่ซึ่งมีการแก้ไข
แล้ว

4. ความเหมาะสมกับวัยและความสนใจของเด็ก ความยากง่ายของเนื้อหา การยกตัวอย่าง และการ เสนอแนะกิจกรรม.

5. การ เรียบเรียงเนื้อหาและความสมบูรณ์ของเนื้อหา ผู้เรียบเรียงได้ เรียบเรียงอย่างมีหลักเกณฑ์และมีเหตุผลหรือไม่ ใ้เน้นแนวคิดสำคัญอย่างชัดเจนหรือไม่

6. ลักษณะการ เขียน ควรใช้ศัพท์ให้เหมาะสม ใช้ภาษาวรรคกุ่ม และหลีกเลี่ยง การใช้ประโยคยาก ๆ

7. เครื่องช่วยสอนควรมีประสิทธิภาพพอที่จะช่วยกระตุ้นทั้งครูและนักเรียน ให้สนใจหนังสือเรียนได้มากพอ

ไบรอน จี แมสไซาลัส (Byron G. Massaialas 1964 : 202-204) ได้ เสนอแนวทางในการ เลือกหนังสือเรียนสังคมศึกษา โดยให้พิจารณาตอบปัญหาตาม วิธีการ ต่อไปนี้

1. พิจารณาคูวิธีเขียนของผู้เขียนว่าตรงตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้เพียงใด
2. ผู้เขียนได้เขียนเนื้อหาถูกต้องชัดเจนเพียงใด ใช้กฎเกณฑ์หรือหลักสำคัญ ใด ๆ อย่างไร
3. ผู้เขียนได้เขียนเนื้อหาชนิดที่เปิดโอกาสให้นักเรียนซักถาม สังเกต หรือ แสดงออกเพียงใด
4. ผู้เขียนได้เขียนโดยใช้กรรมวิธีแบบวิทยาศาสตร์มากน้อยเพียงใด
5. ผู้เขียนเสนอเนื้อหาโดยคำนึงถึงระดับอายุของผู้เรียนหรือไม่ การใช้ภาษา ยากง่ายเพียงใด
6. การ เขียนเรียงลำดับเนื้อหาที่ถูกต้องและสัมพันธ์กันดีหรือไม่
7. ผู้เขียนบอกบรรณานุกรมสำหรับค้นคว้าในหนังสือเรียนหรือไม่ ตลอดจน แหล่งที่จะค้นคว้าเพิ่มเติมเกี่ยวกับเนื้อเรื่อง สถิติ แผนที่ หรือไม่
8. ผู้เขียนมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับลักษณะของสังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่น อื่น ๆ มาก่อนหรือไม่
9. ผู้เขียนเรียงคำถามที่มีความสำคัญหรือไม่ ผู้เขียนได้เขียนเรื่องที่มีปัญหาที่ เช่น เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างกรรมกร ฯลฯ ไว้อย่างไร
10. การ เขียนนั้น ผู้เขียนได้ใช้ข้อมูลจากหลาย ๆ แหล่งหรือแหล่งเดียว

11. ผู้เขียนเตรียมคู่มือครูหรือไม่ คู่มือนั้นช่วยให้เข้าใจหนังสือเรียนที่เขียนมาอย่างน้อยเพียงใด บอกบรรณานุกรมและแบบทดสอบแก่ครูหรือไม่

เอ็ดวาร์ด คัมบลิว สมิธ, สแตนเลย์ คัมบลิว เคราส์ และ มาร์ค เอ็ม แอทคินสัน (Edward W. Smith, Stanley W. Krouse, and Mark M. Atkinson 1969 : 652-653) ได้เสนอแนะ วิธีการเลือกหนังสือเรียน ซึ่งน่าจะนำมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการพิจารณาหนังสือเรียนสังคมศึกษา ดังต่อไปนี้ คือ

ก. หมวดรูปภาพและขนาดหนังสือ

1. การเสนอภาพประกอบ กราฟ ฯลฯ ทำอย่างฉลาดได้ผลสมตามความมุ่งหมายและการใช้ได้กว้างขวางหรือไม่
2. การพิมพ์ การเข้าหน้าหนังสือ การเว้นริมกระดาษ การเว้นช่องไฟ และการออกแบบปก ทำให้น่าอ่าน กึ่งดึงดูดความสนใจ และคุ้มสมัยหรือไม่
3. การเข้ารูปลงเล่มมั่นคงแข็งแรงหรือไม่ และสภาพกระดาษที่ใช้พิมพ์ทนทานและน่าอ่านหรือไม่
4. หนังสืออ้างอิงและครรชนี เขียนไว้ดีแล้วหรือไม่

ข. หมวดเนื้อหา

1. เนื้อหาเหมาะสมกับระดับวุฒิภาวะและระดับการอ่านของนักเรียนหรือไม่
2. เนื้อหาตรงกับความต้องการและความสนใจของนักเรียนหรือไม่
3. เนื้อหาสามารถชักเปลี่ยนให้เข้ากับ ความแตกต่างระหว่างบุคคลของนักเรียนได้หรือไม่
4. เนื้อหานั้นสัมพันธ์ได้ดีกับประสบการณ์เดิมของนักเรียนหรือไม่
5. ผู้เขียนได้แทรกคุณค่าของประชาธิปไตยไว้ในเนื้อหาอย่างแยบยลหรือไม่
6. การเสนอเรื่องราวต่าง ๆ ในหนังสือสัมพันธ์กันดีหรือไม่
7. มีความสมดุลย์กันระหว่างเรื่องราวที่ต้องเรียนแบบปัญหาเป็นศูนย์กลาง และแบบเนื้อหาวิชาเป็นศูนย์กลางหรือไม่
8. ประเด็นข้อโต้แย้งในเนื้อหาที่เป็นความคิดเป็นส่วนตัวของผู้เขียน ได้แสดงออกอย่างเสรีและมีอคติปนอยู่ด้วยหรือไม่

9. เนื้อหาในภาพประกอบที่คิดขึ้นและคำบรรยายประกอบ นำความคิดของผู้อ่านไปสู่เนื้อหาที่ถูกต้องหรือไม่

อาร์เทอร์ เอส นิโคล และ แอนนา โอชา (Arthur S. Nichols and Anna Ochoa 1971 : 290-294) ได้ให้หลักในการประเมินผลหนังสือเรียนสังคมศึกษาว่า วิธีการซึ่งใช้ในการประเมินหนังสือเรียนควรมาจากปรัชญาและเป้าหมาย ซึ่งนิยามขึ้นเพื่อโปรแกรมวิชาสังคมศึกษา ควรมีส่วนประกอบ 2 ด้าน คือ

ก. สาระกานความรู้ (Knowledge Component)

1. ความรู้ที่ปรากฏในหนังสือเรียนสนับสนุนความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาสังคมหรือไม่
2. เนื้อหาในหนังสือเรียนเน้นให้แก่นักคิดหลายสาขาวิชาหรือไม่
3. ท้นต่อเหตุการณ์ กล่าวถึงความรู้และข้อค้นพบใหม่ ๆ หรือไม่
4. การเสนอเนื้อหาถูกต้องตามความเป็นจริงเพียงใด ผู้แต่งแสดงทัศนะที่เป็นกลางหรือไม่

ข. สาระกานสติปัญญา (Intellectual Component)

1. ส่งเสริมให้เกิดปัญญาและค้นคว้าเพิ่มเติมหรือไม่
2. คำถามในหนังสือเรียนกระตุ้นให้ใช้ความคิดหรือไม่ หรือเป็นเพียงคำถามคานข้อเท็จจริง ซึ่งอาศัยเพียงความจำเท่านั้น
3. เนื้อหาช่วยพัฒนาความสามารถในการตัดสินใจอย่างใช้วิจารณญาณหรือไม่
4. เนื้อหามีความสัมพันธ์กับประสบการณ์ของผู้เรียนหรือไม่

แซมมวล บรอกเบลท์ (Samuel Brodbelt 1972 : 487-492) ได้กล่าวได้กล่าวถึงการเลือกหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษาตามวิธีคิดศาสตร์ ซึ่งมีหลักใหญ่ 5 ประการ คือ

1. พื้นฐานรายละเอียดทั่วไป ได้แก่ ผู้แต่งต้องมีประสบการณ์เกี่ยวกับการสอนและเขียนหนังสือ มีที่พิมพ์ หนังสือต้องทันสมัย และราคาเหมาะสม
2. เนื้อหาของหนังสือมีความถูกต้อง ครอบคลุมเนื้อหาทุกสาขาในหมวดสังคมศาสตร์ เรียบเรียงเนื้อหาต่อเนื่องกัน มีการปรับปรุงเนื้อหาให้ทันสมัยเสมอ มีวิธีการเขียน

ที่น่าสนใจ ช่วยให้ยูเรียนมีพัฒนาการด้านคำศัพท์ แทรกปัญหาโต้แย้งทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

3. พัฒนาการด้านความคิดเชิงวิจารณ์ เนื้อหาช่วยให้นักเรียนรู้จักคิดแก้ปัญหา โดยใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ ให้ข้อมูลแก่ผู้อ่านอย่างเพียงพอ หนังสือเรียนมีคำถาม กระตุ้นให้คิดเสนอแนะกิจกรรมและค้นคว้าเพิ่มเติม

4. ความน่าอ่านของหนังสือ ให้ข้อคิดที่สมเหตุผล ตัวอักษรพอเหมาะ ตัวพิมพ์ ชัดเจน ช่องไฟมีจังหวะให้อ่านได้สะดวก ใช้ภาษาคุณภาพดี

5. เครื่องช่วยประกอบการสอน มี แผนที่ แผนภูมิ แผนผัง ภาพประกอบ บทนำ สารบัญ วรรชนี ภาคผนวก อภิธานศัพท์ เชิงอรรถ บทสรุป บรรณานุกรม ตัวอย่างข้อสอบ ตัวอย่างโครงการ กิจกรรม และหนังสือคู่มือครู

การเลือกหนังสือเรียนนั้น ควรจะได้มีการพิจารณาและประเมินผลอย่างละเอียด พอลสมควร ซึ่ง เลียวนาร์ด เอช. คลาร์ค และ เออร์วิง เอส. สตาร์ (Leonard H. Clark and Irving S. Starr 1976 : 266) ได้เสนอแนวทางในการประเมินหนังสือเรียน ไว้ 18 ข้อมุ่งพิจารณาทั้งในด้านการจัดทำรูปเล่ม การพิมพ์ การนำเสนอและการใช้ภาษา เนื้อหาของหนังสือเรียน และส่วนประกอบอื่น ๆ ของหนังสือ นอกจากนี้ก็มีข้อเพิ่มเติมจาก ข้อเสนอแนะที่ได้นำเสนอมาแล้ว คือ ให้พิจารณาวัน เดือน ปี ที่จัดลิขสิทธิ์ด้วย แนวทาง ในการประเมินหนังสือเรียนดังกล่าว มีรายละเอียดดังนี้ คือ

1. วัน เดือน ปี ที่จัดลิขสิทธิ์ ข้อมูล และการตีความทันสมัยหรือไม่
2. ผู้แต่งเป็นใคร มีความรู้ความสามารถในสาขาวิชานั้นหรือไม่ และเขียนหนังสือได้ชัดเจนเพียงใด
3. เนื้อหาของหนังสือเรียนตรงตามจุดประสงค์ของรายวิชานั้น ๆ หรือไม่ มีความครอบคลุมและมีการเน้นข้อความสำคัญของเนื้อหาหรือไม่
4. มีการลำดับหัวข้อเหมาะสมหรือไม่ ถ้าหากจัดลำดับไม่เหมาะสม เรื่องที่ขาดหายไปหรือเรื่องที่จัดลำดับผิดที่จะมีผลทำให้คุณค่าของหนังสือเรียนน้อยลงหรือไม่
5. เนื้อหามีความถูกต้องหรือไม่ การเสนอเนื้อหาถูกต้อง ชัดเจน และมีอคติหรือไม่
6. เสนอมนโนทัศน์ชัดเจนหรือไม่ อธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับมนโนทัศน์นั้น ๆ ได้ชัดเจนเพียงใด

7. ใช้คำศัพท์และสำนวนภาษา เหมาะสมกับระดับของผู้เรียนหรือไม่
8. เนื้อหาของหนังสือยังขาดความรู้พื้นฐานและประสบการณ์ที่นักเรียนยังไม่ได้รับหรือไม่
9. ผู้เขียนกำหนดหัวข้อและสรุปเนื้อหาได้ดีเพียงใด มีการวัดผลหรือไม่ และนำไปประยุกต์ใช้ได้หรือไม่
10. มีสารบัญ คำนำ ครรชนี ภาคผนวก อภิธานศัพท์หรือไม่
11. มีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการใช้วัสดุประกอบการสอน หรือสื่อการสอนหรือไม่
12. มีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ที่จะกระตุ้นให้นักเรียนสนใจบทเรียนหรือไม่
13. ข้อเสนอแนะต่าง ๆ ในหนังสือเรียนนั้นมีหลายระดับ และหลายรูปแบบหรือไม่
14. ผู้เขียนได้ระบุแหล่งที่มาของข้อมูลต่าง ๆ ในหนังสือหรือไม่
15. มีภาพประกอบหรือไม่ ภาพประกอบนั้นมีความถูกต้อง ชัดเจน มีจุดประสงค์ และมีคำบรรยายภาพหรือไม่ ภาพประกอบนั้นจัดวางไว้ใกล้กับเนื้อหาที่ต้องการหรือไม่
16. มีแผนที่ แผนภูมิ และตารางที่เหมาะสม ชัดเจน และมีรายละเอียดเพียงพอหรือไม่
17. การจัดทำรูปเล่มของหนังสือ แข็งแรงทนทานเพียงใด
18. รูปเล่มของหนังสือมีความสวยงามเพียงใด ตัวพิมพ์ชัดเจนน่าอ่านหรือไม่ และการจัดหน้าหนังสือประณีต สวยงามหรือไม่

นอกจากนี้ เมเรดิท ดี. กอลด์ (Meredith D. Gall 1981 : 118-120) ก็ได้กำหนด วิธีการ เลือกและการประเมินค่าวัสดุและอุปกรณ์ที่ใช้ประกอบหลักสูตรไว้ 4 ด้าน ซึ่งแม้ว่าจะเป็น วิธีการที่ใช้พิจารณาวัสดุอุปกรณ์ทั่ว ๆ ไป แต่ก็มีส่วนข้อที่สามารถนำมาใช้ในการเลือกและประเมินค่าหนังสือเรียนได้โดยตรง ดังนี้คือ

- ก. คุณสมบัติด้านการพิมพ์และราคาจำหน่าย พิจารณาจาก
  1. ผู้เขียนเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงและน่าเชื่อถือในสาขาวิชานั้น ๆ หรือไม่
  2. ราคาเหมาะสมกับคุณภาพหรือไม่ จะต้องเปรียบเทียบกับวัสดุประเภทเดียวกันด้วย

3. มีการตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไขบ้างหรือไม่
4. จัดพิมพ์มาแล้วเป็นเวลาหลายปี หรือว่าเป็นการพิมพ์ครั้งใหม่ล่าสุด
5. การจัดพิมพ์ครั้งล่าสุดอยู่ในช่วงระยะเวลา 2 ปี หรือไม่
6. สำนักพิมพ์มีชื่อเสียงแพร่หลายในวงการการศึกษาหรือไม่
7. ระเบียบการในการสั่งซื้อสะดวกและชัดเจนหรือไม่

ข. คุณสมบัตिक่านกายภาพ พิจารณาจาก

1. มีลักษณะสวยงามดึงดูดความสนใจหรือไม่
2. มีความทนทานหรือไม่
3. วัสดุที่มีคุณภาพสูงในการผลิตหรือไม่

ค. คุณสมบัตिक่านเนื้อหา พิจารณาจาก

1. การเสนอเนื้อหา มีการเริ่มเรื่องเพื่อวางพื้นฐานให้แก่วิद्यารเรียนหรือไม่
2. เนื้อหาตรงกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตรหรือไม่
3. นอกจากจุดประสงค์ทางค่านความรู้แล้ว เนื้อหาได้เน้นจุดประสงค์ทางค่านความเข้าใจด้วยหรือไม่
4. เนื้อหาจะต้องไม่ชักนำให้เกิดอคติ และความคิดที่นักเรียน ครู และชุมชนไม่ยอมรับ
5. เนื้อหามีส่วนสนับสนุนศีลธรรมจรรยาและวัฒนธรรมในค่านต่าง ๆ อย่างชัดเจนหรือไม่

6. ขอบเขตของเนื้อหาและการจัดลำดับเนื้อหาตรงกับหลักสูตรหรือไม่
7. เนื้อหา มีการเสนอความรู้ใหม่ ๆ ที่ทันสมัยหรือไม่

ง. คุณสมบัติศานการสอน พิจารณาจาก

1. มีแบบทดสอบหรือแบบประเมินผลหรือไม่
2. นักเรียนสามารถที่จะเข้าใจเนื้อหาได้เพียงใด
3. วัสดุที่ตองการนั้น ตรงกับวัสดุอื่น ๆ ประเภทเดียวกันที่มีใช้อยู่แล้วหรือไม่
4. ครูสามารถเลือกเนื้อหาให้เหมาะกับความตองการของนักเรียนได้หรือไม่

5. มีรายละเอียดหรือคำแนะนำในการใช้หรือไม่
6. มีลักษณะที่จะช่วยให้ผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่
7. มีความเหมาะสมกับนักเรียนหรือไม่
8. มีความยาวพอเหมาะกับเวลาเรียนหรือไม่
9. มีการจัดระบบวิธีใช้ให้ครูใช้ได้ง่ายขึ้นหรือไม่
10. มีลักษณะกระตุ้นความสนใจของครูและนักเรียนหรือไม่
11. นักเรียนจะต้องมีความรู้และทักษะพื้นฐานในสาขาวิชานั้นมาก่อนหรือไม่
12. มีวิธีการเขียนที่อ่านและเหมาะสมกับความสามารถในการอ่านของนักเรียนหรือไม่
13. เสนอแนะกิจกรรมการเรียนการสอนที่ครูและนักเรียนสามารถนำไปปฏิบัติได้หรือไม่

ภาพประกอบในหนังสือเรียน

หนังสือเรียนที่มีคุณภาพดี นอกจากจะมีเนื้อหาถูกต้องแล้ว จะต้องมีการประกอบที่ดีด้วย ดังที่ กัทธ สติกรกุล (2525 : 155) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของภาพที่ใช้ประกอบหนังสือไว้ว่า ภาพสามารถเรียกความสนใจของผู้อ่านเพราะผู้อ่านย่อมสนใจมองดูภาพมากกว่าคหหนังสือทั่วไป และภาพประกอบยังช่วยอธิบายความคิดและเรื่องราวบางอย่างได้ดีกว่าที่จะบรรยายด้วยตัวหนังสือเพียงอย่างเดียว

ในการพิจารณาภาพประกอบหนังสือเรียน เอกการ์ เดล (Edgar Dale 1951 : 269-274) ได้ให้ ข้อเสนอแนะหลักสี่ลักษณะของภาพประกอบที่ดีไว้ดังนี้

1. จะต้องเหมาะสมกับจุดประสงค์ของการเรียนรู้
2. ถ่ายทอดลักษณะตรงกับสภาพความเป็นจริง
3. ถูกต้องในเรื่องของขนาดและสัดส่วน
4. ก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์และเพิ่มความสนุกสนานกับเนื้อหา
5. กระตุ้นให้เกิดการสร้างจินตนาการต่อเนื่องให้เกิดขึ้นในใจของผู้ดู
6. มีคุณภาพด้านศิลปะและเทคนิคการสร้างที่ดี คือมีส่วนประกอบที่ดี
7. เนื้อเรื่องภายในภาพจะต้องมุ่งที่จุดสำคัญเพียงจุดเดียว
8. ภาพประกอบนั้นจะต้องมีรายละเอียดให้ไว้อย่างเพียงพอ

คาร์ล ยู สมิธ (Karl U. Smith 1966 : 27-29) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับ การคัดเลือกลักษณะของภาพประกอบที่ดีในหนังสือเรียน ซึ่งสอดคล้องกับวิธีการของ เอ็ดการ์ เดล (Edgar Dale) และมีข้อเสนอนั้นที่เสนอเพิ่มเติมดังนี้

1. เหมาะสมกับวัยและความสนใจ ตลอดจนเกี่ยวข้องกับประสบการณ์ของผู้เรียน
  2. ควรเป็นภาพสี เพราะสีจะช่วยในการเรียนรู้ เพิ่มความสนใจและให้ความ เป็นจริง ได้ดีกว่าภาพขาวดำ
  3. ลักษณะหรือส่วนสำคัญของภาพควรอยู่ตรงกลางหรือใกล้มุมซ้ายของภาพ
  4. หนังสือเรียนควรมีจำนวนภาพประกอบราวครึ่งหนึ่งของเล่มจึงจะได้ผลเต็มที่
- จะเห็นว่า ลักษณะของหนังสือเรียนที่ดีและการเลือกหนังสือเรียน ส่วนใหญ่ มีลักษณะคล้ายคลึงกัน คือมีการพิจารณาคุณสมบัติที่สำคัญของหนังสือเรียน โดยแบ่งออก เป็น 2 ส่วนใหญ่ ๆ คือ คุณค่าทางวิชาการของเนื้อหาในหนังสือเรียนและลักษณะการ จัดทำรูปเล่มของหนังสือเรียน

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 งานวิจัยภายในประเทศ

งานวิจัยที่เกี่ยวกับวิชาสังคมศึกษานั้น ส่วนมากเป็นการวิจัยเกี่ยวกับหลักสูตร และปัญหาทางการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาในระดับต่าง ๆ ส่วนผลงานการวิจัย เกี่ยวกับหนังสือเรียนสังคมศึกษา ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยตรงนั้นมีน้อย อันเนื่อง มาจากการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 ทำให้เนื้อหา ภายในหนังสือเรียนมรการเปลี่ยนแปลงให้ สอดคล้องกับหลักสูตรใหม่ อย่างไรก็ตาม การ วิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรและปัญหาการเรียนการสอนในวิชาสังคมศึกษา มักพบว่า ปัญหาที่ เกิดขึ้นส่วนหนึ่งมีผลมาจากความบกพร่องของหนังสือเรียน ซึ่งควรจะได้มีการปรับปรุงแก้ไข ให้ดีขึ้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเรื่อง ความคิดเห็นของครูและนักเรียนเกี่ยวกับหนังสือเรียน สังคมศึกษา รายวิชา ส 503 "ภูมิศาสตร์กายภาพของประเทศไทย" ตามหลักสูตรใหม่ เพื่อจะได้ใช้ผลของการวิจัยครั้งนี้เป็นแนวทางประกอบการพิจารณาคัดเลือกหนังสือเรียน และยังใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขหนังสือเรียนสังคมศึกษา รายวิชา ส 503 "ภูมิศาสตร์กายภาพของประเทศไทย" ให้มีคุณภาพดีขึ้น สำหรับงานวิจัยของนักการศึกษา ในประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยครั้งนี้ มีดังต่อไปนี้

อรุณี ลพวิจารณ์ (2513 : 383-384) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การวิเคราะห์แบบเรียนวิชาภูมิศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น" มีวัตถุประสงค์ในการวิจัยเพื่อจะวิเคราะห์หนังสือเรียนวิชาภูมิศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นที่ใช้ในโรงเรียน ในจังหวัดพระนครและธนบุรี โดยส่งแบบสอบถามไปให้อาจารย์ 47 คน นักเรียน 191 คน ทั้งเพศหญิงและเพศชาย จากโรงเรียนราษฎร์และรัฐบาล รวม 16 แห่ง ผลการวิจัยปรากฏว่า หนังสือเรียนที่กระทรวงอนุมัติให้ใช้เป็นหนังสือเรียนในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น รวม 15 เล่ม มีทั้งข้อดีและข้อเสีย และหนังสือเรียนที่จัดว่าเหมาะสมสำหรับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1, 2 และ 3 ในแต่ละชั้นปรากฏว่าผลวิเคราะห์เหมือนกัน และเรียงลำดับความสำคัญของหนังสือเรียนมากน้อยดังนี้ คือ

1. หนังสือเรียนของ พ.อ.พูนผล อาสนจินดา
2. หนังสือเรียนของ นายประเสริฐ วิทยารัฐ
3. หนังสือเรียนของกรมวิชาการฉบับปรับปรุงใหม่ เฉพาะภูมิศาสตร์กายภาพ
4. หนังสือเรียนของกรมวิชาการ ซึ่ง สุมนา คำทอง เรียบเรียง
5. หนังสือเรียนของ นายสำเนียง ทังวณิช และคณะ

นอกจากนั้น ผู้วิจัยพบว่าหนังสือเรียนที่กระทรวงศึกษาธิการให้ใช้เป็นหนังสือเรียนได้นั้น ไม่มีเล่มใดดีพร้อมทุกประการ ผู้วิจัยให้ข้อเสนอแนะว่า หนังสือเรียนเหล่านั้นควรปรับปรุงในด้านลำดับเนื้อเรื่อง และการแบ่งตอนของเนื้อหาให้รัดกุมยิ่งขึ้น คุณภาพในการจัดทำรูปเล่ม ความสอดคล้องกับหลักสูตร ความสอดคล้องกับหลักการเรียนการสอนและจิตวิทยาการเรียนรู้

คำวิ เกิดเกตุ (2515 : 79-87) ได้ทำการศึกษาเรื่อง "ปัญหาการสอนวิชาภูมิศาสตร์ในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น เขตการศึกษา 1" เพื่อศึกษาปัญหาเกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาภูมิศาสตร์ในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น เขตการศึกษา 1 ยกเว้นกรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามไปยังผู้บริหารโรงเรียน 10 คน ครูจำนวน 34 คน และนักเรียนจำนวน 493 คน ในโรงเรียนรัฐบาลประจำจังหวัดในเขตการศึกษา 1 ปรากฏผลว่า ปัญหาเกี่ยวกับการขาดแคลนครูผู้สอนไม่สามารถจัดสอนให้ตรงตามสายวิชา เป็นปัญหาที่โรงเรียนส่วนใหญ่พบ นอกจากนั้นมีปัญหาเกี่ยวกับการขาดแคลนอุปกรณ์การสอนและแหล่งศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม ครูส่วนใหญ่ต้องการความช่วยเหลือทางด้านเนื้อหาวิชาและวิธีสอน ส่วนหนังสือเรียนควรปรับปรุงให้มีรูปภาพ แผนที่ที่ชัดเจน และเนื้อหาอย่าล้าสมัย ทางด้าน

นักเรียนที่ต้องการให้ครูสอนโดยวิธีสอนใหม่ ๆ เปิดโอกาสให้คิดค้นคว้าเพิ่มเติม ควรใช้อุปกรณ์การสอนประกอบ ควรฉายภาพยนตร์ประกอบเป็นบางเรื่อง และเชิญวิทยากรมาเป็นครั้งคราว หรือไปทัศนศึกษาบ้าง

ศักดิ์ศรี ปาณะกุล (2516 : 74-88) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การประเมินแบบเรียนวิชาประวัติศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่หนึ่ง" มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินหนังสือเรียนวิชาประวัติศาสตร์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 3 เล่ม ที่กระทรวงศึกษาธิการอนุญาตให้ใช้เป็นหนังสือเรียน และเป็นฉบับที่พิมพ์ในช่วงปี พ.ศ. 2511-2516 โดยพิจารณาจากเกณฑ์ 4 ด้าน คือ สารบัญความรู้ สารบัญสติปัญญา ลักษณะการจัดทำรูปเล่ม และอุปกรณ์ช่วยการเรียนการสอนในหนังสือเรียน ผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามไปยังครูที่สอนวิชาประวัติศาสตร์จำนวน 58 คน และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 419 คน ในโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนราษฎร์ รวม 21 แห่ง ในกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ครูและนักเรียนให้ความเห็นสอดคล้องกันว่า เนื้อหาในหนังสือเรียนยังไม่เหมาะสม เนื้อหาบางตอนย่อเกินไปยากแก่การเข้าใจ บางตอนไม่ถูกต้องตามข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ และไม่สอดคล้องกับหลักฐานที่ค้นพบใหม่ ๆ การเสนอเนื้อหาไม่ครบถ้วน ภาพประกอบและแผนที่มีน้อย ไม่แนะนำแหล่งค้นคว้าเพิ่มเติม ไม่มีทสรูป ผู้วิจัยให้ข้อเสนอแนะว่า ครูควรใช้หนังสือเรียนหลาย ๆ เล่มประกอบการสอน กระทรวงศึกษาธิการควรปรับปรุงหลักสูตรและเนื้อหาในหนังสือเรียนให้ทันสมัย ผู้เรียบเรียงและสำนักพิมพ์ควรปรับปรุงคุณภาพของหนังสือเรียน การจัดทำรูปเล่ม การพิมพ์ การตรวจสอบให้ถูกต้องตามข้อเท็จจริง และให้ความเห็นที่เป็นกลาง

ปาริชาติ วรรณประภา (2517 : 73-78) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ปัญหาการสอนวิชาภูมิศาสตร์ในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย" เพื่อศึกษาปัญหาทั่วไปเกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาภูมิศาสตร์ ในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายสายสามัญ ผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามไปยังผู้บริหาร 20 คน ครูผู้สอนวิชาภูมิศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 46 คน และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 400 คน ในโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนราษฎร์ 20 โรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารส่วนมากเห็นว่าปัญหาเกี่ยวกับครูผู้สอนวิชาภูมิศาสตร์ ในระดับปานกลาง แต่ที่เป็นปัญหาน้อยที่สุดคือความรู้ ความเข้าใจเนื้อหาในหลักสูตรและวิธีสอนของครู ส่วนปัญหาการบริหารการสอนที่สำคัญคือ การขาดความประมาทในการจัดห้องสังคมศึกษา ส่วนครูผู้สอนวิชาภูมิศาสตร์ส่วนใหญ่เห็นความสำคัญและชอบสอนวิชานี้ นอกจากนั้นมีความเข้าใจลักษณะของวิชาภูมิศาสตร์ดี แต่ครูเห็นว่าหลักสูตรกับคะแนน

ไม่สมมูลกัน และครูส่วนมากต้องการความช่วยเหลือทางค่านเนื้อหาวิชา และวิธีการวัดผลแบบใหม่ นักเรียนเห็นว่าควรมีการปรับปรุงหนังสือเรียนวิชานี้ให้มีรูปภาพ แผนที่ที่ชัดเจน เนื้อหาและสถิติต่าง ๆ ให้ทันสมัยเหตุการณ์ นักเรียนต้องการให้ครูใช้เทคนิคใหม่ ๆ ในการเรียนการสอน และควรมีวิธีการสอนใหม่ ๆ หลายวิธีด้วย

สุดสวาท ยกสำน (2518 : 68-73) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ปัญหาการสอนภูมิศาสตร์ในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นเขตการศึกษา 4" โดยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัยคือ ศึกษาปัญหาการเรียนการสอนวิชาภูมิศาสตร์ ในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น เขตการศึกษา 4 เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขการเรียนการสอนวิชาภูมิศาสตร์ ในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ให้ดียิ่งขึ้น ผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามไปยังผู้บริหารจำนวน 9 คน ครูผู้สอนวิชาภูมิศาสตร์ จำนวน 32 คน และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 500 คน สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ผู้บริหาร และนักเรียนมีความเห็นตรงกันว่า ครูผู้สอนวิชาภูมิศาสตร์ในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ส่วนมากมีความรู้ที่ ความเข้าใจเนื้อหาในหลักสูตรและวิธีการสอนอยู่ในขั้นดี
2. ปัญหาเกี่ยวกับการบริหารและผู้บริหารโรงเรียน ปรากฏว่ามีปัญหาเนื่องจากขาดครูที่มีวุฒิปริญญาตรีทางภูมิศาสตร์โดยตรง ขาดงบประมาณเพื่อซื้อหนังสือและอุปกรณ์ ส่วนครูผู้สอนมีปัญหาในด้านการบริหารของผู้บริหารที่ไม่เป็นประชาธิปไตย และไม่จัดสรรงบประมาณในการซื้อวัสดุอุปกรณ์การสอนให้พอเพียง
3. ปัญหาเกี่ยวกับหนังสือเรียน ครูส่วนมากระบุว่าหนังสือเรียนยังขาดคุณภาพ ควรปรับปรุงเกี่ยวกับภาพประกอบ แผนที่ และเนื้อหาให้เหมาะสมกับเหตุการณ์
4. ครูส่วนใหญ่เห็นความสำคัญและมีความเข้าใจในแนวคิดเกี่ยวกับวิชาภูมิศาสตร์ดี สำหรับปัญหาเกี่ยวกับการสอนของครู คือขาดแหล่งศึกษาค้นคว้าความรู้เพิ่มเติม ขาดอุปกรณ์การสอน และต้องการความช่วยเหลือทั้งทางด้านวิธีการวัดผลและทางด้านการสอน
5. ปัญหาเกี่ยวกับหลักสูตร หลักสูตรที่ใช้มีเนื้อหาบางตอนมากเกินไปและซ้ำซ้อนกับหมวดวิชาอื่น ๆ และเวลาเรียนน้อยเกินไป ไม่เหมาะสมกับหลักสูตร

น้ำอ้อย อุมะวิชนี (2520 : 140-145) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นเกี่ยวกับแบบเรียนวิชาประวัติศาสตร์ไทย ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย" มีวัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับหนังสือเรียนวิชาประวัติศาสตร์ไทยในระดับมัธยมศึกษา
ก่อนปลาย ที่กระทรวงศึกษาธิการอนุญาตให้ใช้เป็นหนังสือเรียนในโรงเรียนสำหรับการ
ศึกษา 2519 ในเรื่องคุณภาพ ในการจัดทำรูปเล่ม ความถูกต้องของเนื้อหา และความ
สอดคล้องของหนังสือเรียน กับหลักการเรียนการสอน และจิตวิทยาการเรียนรู้ จำนวน
ทั้งหมด 4 เล่ม โดยส่งแบบสอบถามไปยังครู 19 คน และนักเรียน 300 คน ในโรงเรียน
รัฐบาลและโรงเรียนราษฎร์ รวม 15 แห่งในกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยปรากฏว่า
ครูและนักเรียนมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า คุณภาพในการจัดทำรูปเล่มของหนังสือเรียน
อยู่ในระดับใช้ได้ เนื้อหาวิชาและการเรียงลำดับหัวข้อตรงตามหลักสูตร และสอดคล้องกับ
ความมุ่งหมายในการสอนวิชาประวัติศาสตร์ไทยดี แต่ไม่มีลักษณะดึงดูดความสนใจของผู้อ่าน
เนื้อหาที่บรรจุไว้ในหลักสูตรมาก และกว้างเกินไปเวลาเรียนมีน้อยไม่ได้สัดส่วนกัน และ
ขาดส่วนประกอบที่สำคัญคือ ไม่มีบทสรุป กิจกรรมเสนอแนะ แบบฝึกหัด เชิงอรอด ครรชนี
อภิธานศัพท์ หนังสืออุเทศ และบรรณานุกรม ซึ่งเป็นส่วนประกอบที่สำคัญยิ่ง เกี่ยวกับความ
ยากง่าย สาระคำค้นความรู้ สาระคำค้นพุทธปรัชญา และความถูกต้องของเนื้อหานั้น มีคุณภาพ
อยู่ในระดับพอใช้ นอกจากนี้นักเรียนแสดงความคิดเห็นว่า เนื้อหาบางเรื่องในหนังสือเรียน
ย่อเกินไป ไม่ทันสมัย สิ่งที่นักเรียนต้องการให้มีในแบบเรียนมากคือ ภาพประกอบที่เห็นจริง
และมีสีสวยดึงดูดความสนใจ ผู้วิจัยให้ข้อเสนอแนะว่า ครูควรใช้หนังสือเรียนหลาย ๆ เล่ม
ประกอบการสอน ควรแนะนำวิธีการใช้หนังสือเรียนที่ถูกต้องแก่นักเรียน และเมื่อพบข้อ
ผิดพลาดควรแจ้งให้ผู้จัดทำทราบ ผู้บริหารควรจัดซื้อหนังสือเรียนและหนังสืออ่านประกอบ
ไว้ในห้องสมุดให้เพียงพอกับความต้องการของครูและนักเรียน กระทรวงศึกษาธิการควร
ส่งเสริมให้มีการผลิตหนังสือเรียนจากเอกชนให้มากขึ้น ผู้เรียบเรียงควรปรับปรุงเนื้อหา
ให้ทันสมัยอยู่เสมอ การใช้ภาษาควรชัดเจนและเหมาะสมกับวัยของผู้อ่าน และเนื้อหาควร
เรียงลำดับตามเหตุการณ์ที่ต่อเนื่องกัน ไม่คลุมเครือ

เนาวรัตน์ แดงยิ้ม (2521 : 121-124) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การวิเคราะห์
เนื้อหาและประเมินผลแบบเรียนสังคมศึกษา สำหรับนักเรียนชาวเขา" มีวัตถุประสงค์เพื่อ
วิเคราะห์และประเมินผลหนังสือเรียนสังคมศึกษาสำหรับนักเรียนชาวเขา เล่ม 1 ถึงเล่ม 4
ของแผนกวิชาประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในด้านเนื้อหา แนวคิด
และคุณลักษณะของหนังสือเรียนในด้านเนื้อหาวิชา วิธีการเขียน และการจัดทำรูปเล่ม โดย
ผู้วิจัยสร้างเครื่องมือในการวิจัย 2 แบบ คือ

1. ตารางวิเคราะห์เนื้อหา แนวคิดหนังสือเรียนสังคมศึกษาสำหรับนักเรียน ชาวเขา ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยประมวลเนื้อหา แนวคิดจากหลักสูตรทั้ง 4 หลักสูตร คือ หลักสูตรประโยคประถมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2503 หลักสูตรโรงเรียนชาวเขา พุทธศักราช 2508 หลักสูตรพิเศษสำหรับฝึกอบรมครูช่วยสอนเด็กชาวเขา พุทธศักราช 2516 และหลักสูตรประถมศึกษา 2521

2. ตารางวิเคราะห์คุณลักษณะของหนังสือเรียน สร้างเป็นตารางคะแนนแสดง หัวข้อรายละเอียดของหนังสือเรียน แบ่งออกเป็น 3 หัวข้อใหญ่ ๆ มีเกณฑ์การแบ่งและ พิจารณาคะแนนจากคะแนนเต็ม 1000 คะแนน คือเนื้อหาวิชา 450 คะแนน วิชาการเขียน 300 คะแนน และการจัดทำรูปเล่ม 250 คะแนน

ผลการวิจัยพบว่า หนังสือเรียนสังคมศึกษาสำหรับชาวเขาทั้ง 4 เล่ม มีเนื้อหา แนวคิด ครอบคลุมหลักสูตรทั้ง 4 หลักสูตร ให้แนวคิดและค่านิยมทางสังคมที่เหมาะสม คำนึงคุณลักษณะของหนังสือเรียนมีลักษณะเหมาะสมตรงตามลักษณะของหนังสือเรียนที่ดี ทั้ง ในด้านเนื้อหา วิธีการเขียน และการจัดทำรูปเล่ม เหมาะที่จะนำไปใช้เป็นบทเรียนสำหรับ นักเรียนชาวเขาได้อย่างดี

วิเชียร ทัพประเสริฐ (2523 : 74-84) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็น ของครูและนักเรียนเกี่ยวกับหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1" วัตถุประสงค์ ของการวิจัยคือ เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูและนักเรียนเกี่ยวกับคุณภาพของ หนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ใช้ในปีการศึกษา 2522 ซึ่งกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ จัดพิมพ์ขึ้น ผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามไปยังครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา ชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 39 คน และนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 400 คน ในโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนราษฎร์ รวม 20 แห่ง ในกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัย ปรากฏว่า ครูส่วนใหญ่ใช้หนังสือเรียนเป็นหลักในการสอนเป็นบางชั่วโมงเท่านั้น โดยค้นคว้า เรื่องราวจากหนังสือเรียนเฉพาะหัวข้อในหนังสือเรียนเท่านั้น โดยครูอธิบายประกอบการ ชักถามของนักเรียน ครูมีความเห็นว่าหนังสือเรียนมีไม่ครบตามหลักสูตร บางเรื่องขาด รายละเอียดที่จำเป็น นอกจากนั้นยังขาดส่วนประกอบที่สำคัญคือ หนังสือเรียนไม่มีกิจกรรม เสนอแนะท้ายบท ไม่มีบทสรุป การพิมพ์ไม่ชัดเจนนัก ภาพประกอบสีไม่สวยงาม ไม่มีภาคผนวก ไม่มีครรชนี และหนังสืออ้างอิง ส่วนนักเรียนส่วนใหญ่พอใจหนังสือเรียนที่ใช้อยู่พอสมควร

เรื่องที่น่าสนใจมากคือ เรื่องศาสนาและการดำเนินชีวิต นักเรียนต้องการให้ครูใช้หนังสือเรียนเป็นหลักในการสอน และค้นคว้าเพิ่มเติมจากหนังสืออื่นประกอบ นอกจากนั้นนักเรียนมีความเห็นว่า เนื้อหาในหนังสือเรียนบางส่วนย่อเกินไป ทำให้เข้าใจยาก และต้องการให้หนังสือเรียนเพิ่มเติมส่วนประกอบที่สำคัญ คือมีตัวพิมพ์ชัดเจน บทสรุป แบบฝึกหัด หนังสืออ้างอิง และมีภาพประกอบที่มีสีเพิ่มมากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยได้เสนอแนะกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบในเรื่องหนังสือเรียนว่า กระทรวงศึกษาธิการควรส่งเสริมให้เอกชนได้เขียนหนังสือเรียนให้มากขึ้น เพื่อแข่งขันกันในด้านคุณภาพ ควรจัดให้มีการประกวดหนังสือเรียนร่วมกันทั้ง เอกชนและกรมวิชาการ ควรมีการปรับปรุงหลักสูตรและหนังสือเรียนให้ทันสมัยอยู่เสมอ เพื่อให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในสังคม และที่สำคัญคือควรเอาผลการวิจัยที่มีผู้ทำเอาไว้แล้วจากสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ไปปรับปรุงหนังสือเรียนให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น

อุไรวรรณ เขี่ยมประภัสสร (2524 : 70-107) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นของครูและนักเรียนเกี่ยวกับหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่สอง" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูและนักเรียนเกี่ยวกับคุณภาพของหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ซึ่งกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ จัดพิมพ์ขึ้นใช้ในปีพุทธศักราช 2522 ผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามไปยังครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 76 คน และนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 400 คน ในโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนราษฎร์รวม 20 แห่ง ในกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยปรากฏว่า ครูส่วนใหญ่ใช้หนังสือเรียนเป็นหลักในการสอนเพียงบางชั่วโมงเท่านั้น โดยค้นคว้าเรื่องราวจากหนังสืออ่านประกอบเล่มอื่นเพิ่มเติม เนื้อเรื่องตามหัวข้อในหนังสือเรียน ครูส่วนใหญ่มีความเห็นว่าเนื้อหาในหนังสือเรียนมีมากกว่าหลักสูตรได้กำหนดไว้ และบางเรื่องขาดรายละเอียดที่จำเป็นไป ส่วนประกอบที่ครูต้องการให้มีในหนังสือเรียนที่สำคัญคือ กิจกรรมเสนอแนะท้ายบท บทสรุป การพิมพ์ที่ชัดเจน ภาพประกอบที่มีสี ภาคผนวก หนังสืออ้างอิง คณิตและอภิธานศัพท์ สำหรับนักเรียนส่วนใหญ่เห็นว่าหนังสือเรียนมีคุณภาพดี แต่เมื่อนักเรียนอ่านหนังสือเรียนแล้วต้องให้ครูอธิบายเพิ่มเติมทีหลังจึงจะเข้าใจอย่างชัดเจน นักเรียนต้องการให้ครูใช้หนังสือเรียนเป็นหลักในการสอน และเห็นว่าครูควรค้นคว้าเพิ่มเติมจากหนังสืออื่นประกอบ ส่วนประกอบของหนังสือเรียนที่นักเรียนต้องการให้มีเพิ่มขึ้น ที่สำคัญคือ มีตัวพิมพ์ที่ชัดเจน บทสรุป

แบบฝึกหัด หนังสืออ้างอิง และภาพประกอบที่มีสีสันรมชาติ

สุวิชา พูลเกษ (2524 : 149-163) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นของครูและนักเรียนเกี่ยวกับหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3" วัตถุประสงค์ของการวิจัยคือ เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูและนักเรียนเกี่ยวกับคุณภาพของหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ใช้ในปีการศึกษา 2523 ซึ่งกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการจัดพิมพ์ขึ้น ผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามไปยังครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 60 คน และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 400 คน ในโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนราษฎร์ รวม 20 แห่ง ในกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยปรากฏว่า ครูส่วนใหญ่ใช้หนังสือเรียนเป็นหลักในการสอนทุกชั่วโมง และค้นคว้าจากหนังสืออ่านประกอบเล่มอื่นเพิ่มเติมเนื้อเรื่องตามหัวข้อในหนังสือเรียน วิธีใช้หนังสือเรียนจะใช้วิธีอธิบายประกอบการศึกษาเนื้อหาในหนังสือเรียน ปัญหาในการใช้หนังสือเรียนที่ครูประสบได้แก่ เนื้อหาในหนังสือเรียนมีมากและกว้างเกินไป เวลาเรียนมีน้อย ไม่ได้สัดส่วนกัน และขาดส่วนประกอบที่สำคัญคือไม่มีบทสรุป กิจกรรมเสนอแนะ แบบฝึกหัด คีรชนี อภิธานศัพท์ และหนังสืออ้างอิง สำหรับนักเรียนส่วนใหญ่มีความพอใจในหนังสือเรียนที่ใช้พอสมควร และเรื่องที่นักเรียนสนใจมากคือเรื่องปัญหาในโลกปัจจุบัน นักเรียนต้องการให้ครูอธิบายเพิ่มเติมเสมอ และใช้หนังสือเรียนเป็นหลักโดยมีการค้นคว้าเพิ่มเติมจากหนังสืออื่นประกอบ นอกจากนั้นนักเรียนมีความเห็นว่า เนื้อหาในหนังสือเรียนบางส่วนการอธิบายไม่ชัดเจน และบางส่วนย่อเกินไปทำให้เข้าใจยาก และต้องการให้หนังสือเรียนเพิ่มเติมส่วนประกอบที่สำคัญคือ มีบทสรุป ตัวพิมพ์ชัดเจน และภาพประกอบที่มีสีสันสวยงาม

เมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ของความคิดเห็นของครูและนักเรียนเกี่ยวกับคุณภาพของหนังสือเรียนในค่านคุณภาพในการจัดทำรูปเล่ม อุปกรณ์ช่วยการเรียนการสอนในหนังสือเรียน ความสอดคล้องของหนังสือเรียนกับหลักสูตร และสาระค่านความรู้ ปรากฏว่า ครูและนักเรียนโดยเฉลี่ยมีความเห็นสอดคล้องกันว่า มีคุณภาพในระดับปานกลาง ส่วนในสาระค่านสติปัญญา ครูโดยเฉลี่ยเห็นว่าอยู่ในระดับปานกลาง แต่นักเรียนโดยเฉลี่ยเห็นว่าอยู่ในระดับดี

2.2 งานวิจัยในต่างประเทศ

สำหรับงานวิจัยในต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยครั้งนี้ พอลสรุปได้ดังนี้

จอห์น สโตรเทอร์ เกนเนส (John Strother Gaines 1971 : 4240-A)

ได้ทำการวิจัยเรื่อง "The Treatment of Mexican-American History in Contemporary American High School Textbooks" เพื่อศึกษาความเที่ยงตรงของเนื้อหาในหนังสือเรียนประวัติศาสตร์อเมริกันระดับมัธยมศึกษา ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องชาวเม็กซิกัน-อเมริกัน ความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมระหว่างชาวสเปนและอังกฤษ โดยได้สำรวจอย่างละเอียดเกี่ยวกับวัสดุที่เหมาะสมในการผลิตหนังสือเรียนของโรงเรียนมัธยมศึกษา ซึ่งพิมพ์ออกมาครั้งล่าสุด จำนวน 10 เล่ม และเพื่อต้องการทราบความคิดเห็นของครูและนักเรียน โดยเน้นหนักในค่านิยมค่านิยมหนังสือและคุณภาพของเนื้อหาในหนังสือเรียน ผลการวิจัยปรากฏว่า เนื้อหาในหนังสือเรียนมีความลำเอียงไม่เป็นกลาง ผู้แต่งมีอคติต่อชาวสเปนและเม็กซิกันในด้านเชื้อชาติและวัฒนธรรม พวกเขาถูกวาดภาพว่าเป็นคนขี้ขลาด ป่าเถื่อน และพวกเม็กซิกันก็ถูกบรรยายภาพว่าเป็นพวกไม่เคารพกฎหมาย เกียจคร้าน และเผด็จการ แต่ยกย่องพวกอินเดียนเกินควร นอกจากนี้เนื้อหาบางตอนขาดรายละเอียดและถูกตัดทิ้ง ผู้วิจัยให้ข้อเสนอแนะว่า ควรมีการปรับปรุงแก้ไขเนื้อหาเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยให้มากขึ้น รวมทั้งผู้แต่งหนังสือเรียนต้องเสนอเนื้อหาที่เป็นกลางด้วย

ในปีเดียวกัน ลีโอนาดอ ดี เคลลา ครูซ (Leonado D. Della Cruz 1971 : 665-A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "Analysis of Philippines Social Studies Textbooks" เพื่อวิเคราะห์หนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษาในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาของฟิลิปปินส์ เกี่ยวกับสังคมศึกษาแนวใหม่ คือเน้นความสัมพันธ์ระหว่างวิชาในสายสังคมศาสตร์ ความคิดรวบยอด และการนำไปใช้ ความคิดเห็นเกี่ยวกับเหตุการณ์ของโลกอย่างกว้างขวาง คำถามที่ส่งเสริมความคิดและปัญหาสังคม ผู้วิจัยได้วิเคราะห์เนื้อหาโดยใช้วิธีของ วิลเลียม เพรสลีย์ (William Praisley) โดยกำหนดเกณฑ์ประเมินค่าจากแนวความคิดของวิชาสังคมศึกษาแนวใหม่ เช่น การเน้นความสำคัญของวิชาสังคมศึกษามากกว่าวิชาประวัติศาสตร์ เน้นการสรุปความคิดรวบยอดมากกว่าข้อเท็จจริงที่กำหนดไว้ เน้นความรู้เกี่ยวกับโลกและวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยที่ถูกละเลยมากกว่าความรู้ที่เกี่ยวกับประเทศชาติ เน้นการตั้งคำถามระดับสูงแทนการตั้งคำถามระดับต่ำ และเน้น

การสอนเรื่องราวที่เป็นปัญหามากกว่าสอนเนื้อเรื่องที่ไม่มีปัญหา ผลการวิจัยปรากฏว่า หนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษาของฟิลิปปินส์ไม่ได้เน้นถึงความสำคัญของวิชาสังคมศึกษาเท่าที่ควร ไม่ใ้ยอมรับเนื้อหาเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์สังคมเท่าที่ควร สิ่งที่เขาหายไปจากหนังสือเรียนสังคมศึกษา คือ การรู้จักสรุปความคิดอย่างเป็นระบบ เพื่อเสนอเนื้อหาที่เป็นข้อเท็จจริง นอกจากนั้นหนังสือเรียนใ้สนับสนุนลัทธิชาตินิยมฟิลิปปินส์มากเกินไป ไม่มีหัวข้อเกี่ยวกับประเทศอื่น ๆ การกล่าวถึงชนกลุ่มน้อยในค่านิยมธรรมมีน้อยมาก คำถามท้ายบทในหนังสือเรียนนี้ส่วนใหญ่เป็นคำถามเกี่ยวกับความจำ ไม่สนับสนุนใ้ให้นักเรียนใ้ใช้ความคิด ดังนั้นหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษาของฟิลิปปินส์จึงไม่สามารถทำหน้าที่ในการสร้างประชากรใ้มีความเชื่อมั่นในตนเองได้

เคนเนท รูเบน เคอร์แฮม (Kenneth Reuben Durham 1972 : 3737-A) ใ้ทำการวิจัยเรื่อง "A Survey of All American History Textbooks Adopted for the Public High School of Texas from 1919 to 1970" เพื่อศึกษาถึงพัฒนาการของหนังสือเรียนวิชาประวัติศาสตร์อเมริกา ที่พิมพ์ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1919-1970 จำนวน 20 เล่ม โดยนำหนังสือเรียนมาวิเคราะห์ 5 ด้าน คือ การใช้คำบรรยาย การใช้ภาพประกอบ เนื้อหาวิชา วิธีการเขียน และค่าน่า ผลการวิจัยพบว่า การใช้คำบรรยายในหนังสือเรียนวิชาประวัติศาสตร์ มีแนวโน้มที่จะแสดงแหล่งปฐมภูมิมากขึ้น หนังสือเรียนที่พิมพ์ในระยะหลัง ๆ มีจำนวนภาพประกอบต่อเล่มโดยเฉลี่ยลดลง แต่มีการใช้ภาพสีเพิ่มขึ้น ด้านเนื้อหาในหนังสือเรียน เนื้อหาวิชาบางเรื่องเพิ่มมากขึ้น และมีบางเรื่องที่ถูกตัดออก ส่วนวิธีการเขียนหนังสือเรียน พบว่า หนังสือเรียนที่พิมพ์ในระยะตั้งแต่ ค.ศ. 1967 เป็นต้นมา มีเนื้อหาใ้รับการปรับปรุงแก้ไขใ้ทันสมัย และเน้นใ้ผู้เรียนใ้คิดมากกว่าการท่องจำ หนังสือเรียนจำนวน 6 เล่มใน 20 เล่ม ที่พิมพ์ครั้งล่าสุดไม่มีค่าน่า ผู้วิจัยใ้ข้อเสนอแนะว่า หนังสือเรียนประวัติศาสตร์ควรมีการเรียบเรียงเนื้อหาใ้ถูกต้อง มีหลักฐานปฐมภูมิ มีภาพประกอบพร้อมคำบรรยายใ้ถูกต้อง

โรนัลด์ เจมส์ โรเจอร์ส (Ronald James Rogers 1973 : 1776-1777A) ใ้ทำการวิจัยเรื่อง "An Analysis of Instructional Questions in Social Studies Textbooks Prepared for Use in Grades Four, Five and Six" เพื่อวิเคราะห์คำถามที่มีในหนังสือเรียนสังคมศึกษาระดับประถมศึกษา ในด้านการส่งเสริม

ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ โดยใช้หนังสือเรียนจำนวน 34 เล่ม เลือกคำถามที่มีในหนังสือเรียน โดยวิธีสุ่มตัวอย่างแบบง่าย ได้คำถามที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์ทั้งหมด 2,547 คำถาม ผู้วิจัยพบว่า ร้อยละ 79 เป็นคำถามเกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจ และการนำไปใช้ และร้อยละ 21 เป็นคำถามที่ส่งเสริมความรู้และสติปัญญาในระดับสูง ได้แก่ คำถามที่เกี่ยวกับ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินค่า ผู้วิจัยได้เสนอแนะว่า ผู้เรียบเรียงหนังสือเรียนควรจะต้องคำถามที่ส่งเสริมความรู้และสติปัญญาในระดับสูงให้มากขึ้น และสามารถนำไปใช้ได้ในชีวิตประจำวัน เพื่อให้ให้นักเรียนเห็นคุณค่าของวิชานั้น ๆ มากขึ้น

โรเบิร์ต มาร์แลนด์ กัลดิน (Robert Marland Guldin 1975 : 3354A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "An Analysis of Approaches to Value Oriented Content Material in Selected Fifth Grade Social Studies Textbooks and Corresponding Teachers' Guides" มีความมุ่งหมายเพื่อหาเนื้อหาที่เน้นค่านิยมในหนังสือเรียนสังคมศึกษา ระดับประถมศึกษาตอนปลาย จำนวน 6 เล่ม และเนื้อหาที่เน้นค่านิยมในคู่มือครู ผลการวิจัยพบว่า เนื้อหาที่เน้นค่านิยมในคู่มือครูจะมีมากกว่าในหนังสือเรียนของนักเรียน ในหนังสือเรียนและคู่มือครูยังขาดเนื้อหาที่เน้นค่านิยมที่สำคัญ ดังนั้นครูผู้สอนจะต้องรับภาระปลูกฝังค่านิยมให้แก่ นักเรียน ผู้เรียบเรียงหนังสือเรียนและสำนักพิมพ์ควรเพิ่มเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องค่านิยมให้มากขึ้น และจะต้องสอดคล้องกับความคิดของผู้เชี่ยวชาญในเรื่องการปลูกฝังค่านิยมด้วย

กิตา สุชีรา วิเจสิงห์ (Gita Sushila Wijesinghe 1979 : 4881A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "The Treatment of Population Concepts in Social Studies and Biology Secondary School Textbooks in Florida : A Content Analysis and Survey of Teachers" มีจุดมุ่งหมายเพื่อวิเคราะห์เนื้อหาเกี่ยวกับประชากรศึกษาที่มีอยู่ในหนังสือเรียนระดับมัธยมศึกษา ในมลรัฐฟลอริดา และศึกษาการใช้ประโยชน์จากเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับประชากรในหนังสือเรียนของครู ผลการวิจัยพบว่า หนังสือเรียนที่ใช้ในการวิจัยทั้งหมดมีเนื้อหาเกี่ยวกับประชากรศึกษา แต่ยังไม่ได้มีการจัดเนื้อหาไว้อย่างเป็นระบบ และเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับประชากรศึกษามักจะพบในรูปแบบที่เป็นการพรรณาคความและแสดงข้อเท็จจริงมากกว่าข้อสรุป กฎเกณฑ์ และสมมติฐาน

นอกจากนี้เนื้อหายังไม่สัมพันธ์กับชีวิตประจำวันของนักเรียน และเนื้อหายังไม่ส่งเสริมให้นักเรียนค้นหาวิธีการแก้ปัญหาในแบบต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับประชากร สำหรับความคิดเห็นของครูพบว่า ครูส่วนใหญ่ไม่ได้ใช้ประโยชน์จากเนื้อหาในหนังสือเรียนที่เกี่ยวข้องประชากรเลย ผู้วิจัยได้ขอเสนอแนะไว้ว่า ควรเพิ่มเนื้อหาเกี่ยวกับประชากรศึกษาในหนังสือเรียนให้มากขึ้น และควรมีการอบรมและส่งเสริมให้ครูใช้เนื้อหาทางด้านประชากรในห้องเรียนให้มากขึ้น

มิเชลไลน์ เฟดิก (Micheline Fedyc 1980 : 565-566A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "Conceptions of Citizenship and Nationality in High School American History Textbook, 1913-1977" การวิจัยครั้งนี้เพื่อที่จะอธิบายเกี่ยวกับความคิดรวบยอดของความเป็นพลเมืองดี และความเป็นชาตินิยมของชาวอเมริกัน จากการใช้หนังสือเรียนวิชาประวัติศาสตร์อเมริกา ในโรงเรียนมัธยมศึกษา ซึ่งจัดพิมพ์ใช้ทั่วประเทศ ในระหว่างปี 1913-1974 ผลการวิจัยปรากฏว่า ความคิดรวบยอดของหนังสือเรียนเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีและความเป็นชาตินิยมแบบอเมริกัน ยังคงมั่นคงอยู่มากกว่า 64 ปี แม้ว่าจะมีความแตกต่างในด้านการอธิบาย และการเปลี่ยนแปลงในด้านการตีความทางประวัติศาสตร์ก็ตาม ยิ่งกว่านั้นข้อสังเกตของหนังสือเรียนเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีและชาตินิยมแบบอเมริกัน ปรากฏว่ามีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด และยากที่จะแยกออกจากกัน นอกจากนี้ข้อแนะนำของหนังสือเรียนอันคับแค้น ได้สร้างตัวแทนของความเป็นพลเมืองดีและแบบอย่างของชาวอเมริกันในอุดมคติ และผู้แต่งหนังสือเรียนได้พยายามที่จะรักษาความรู้สึกภาคภูมิใจที่แท้จริงในความเป็นพลเมืองดี และความเป็นชาวอเมริกันด้วยความรู้ลึกจึ้งจริงใจ นอกจากนั้นหนังสือเรียนที่พิมพ์ใหม่ ยังได้เปิดเผยการขาดความสอดคล้องต่อกันที่เพิ่มขึ้น เหนือลักษณะความเป็นชาตินิยมอเมริกัน เช่นเดียวกับการเพิ่มขึ้นของนักเขียนจากหลาย ๆ วัฒนธรรม ซึ่งทำทลายทฤษฎี "หม้อหลอมละลาย" (Melting Pot) ของชาวอเมริกัน.

คามาร์ วาฮิด บาลอค (Qamar Wahid Baloch 1982 : 5079-A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "An Analysis of the Portayal of American Indians in United States History Textbook 1960-1980" มีวัตถุประสงค์เพื่อแสดง

ให้เห็นความเปลี่ยนแปลงในการบรรยายเรื่องราวเกี่ยวกับชนชาติอเมริกันอินเดีย ในหนังสือเรียนวิชาประวัติศาสตร์ซึ่งตีพิมพ์และใช้กันอยู่ในช่วง ค.ศ. 1960-1980 ในเมืองพิตส์เบิร์ก (Pittsburgh) และในโรงเรียนอัลเลเกนีย์ (Allegheny) รัฐเพนซิลวาเนีย (Pensylvania) การวิจัยครั้งนี้ได้ตรวจสอบหนังสือเรียนจำนวน 23 เล่ม ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ประเภทที่ 1 เป็นหนังสือเรียนที่ใช้ในระหว่าง ค.ศ. 1960-1969 จำนวน 10 เล่ม และประเภทที่ 2 เป็นหนังสือเรียนที่ใช้หลังจาก ค.ศ. 1969 จำนวน 13 เล่ม โดยเลือกเล่มที่ตีพิมพ์ครั้งล่าสุดซึ่งเรียบเรียงโดยผู้เรียบเรียงคนเดียวกันมาวิเคราะห์ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นเกณฑ์การวิเคราะห์ที่ผู้วิจัยคิดแปลงจากหลักเกณฑ์การวิเคราะห์หนังสือเรียนของสมาคมการศึกษาแห่งชาติ (National Education Association) และหลักเกณฑ์การวิเคราะห์หนังสือเรียนของคณะกรรมการการศึกษา (Board of Education) แห่งมลรัฐอิลลินอยส์ (Illinois) ผลการวิจัยพบว่า เนื้อหาของหนังสือเรียนตั้งแต่ปี ค.ศ. 1969 ที่กล่าวถึงเรื่องราวของชาวอเมริกันอินเดีย มีความน่าเชื่อถือ ให้ข้อเท็จจริงและความสมคูลย์มากกว่าหนังสือเรียนซึ่งตีพิมพ์ก่อนหน้านี้ แม้ว่าภาพพจน์ของชาวอเมริกันอินเดียและเนื้อหาสำคัญในหนังสือเรียนจะไม่มีเปลี่ยนแปลง แต่ผู้เรียบเรียงหนังสือเรียนบางคนก็ได้พยายามที่จะเพิ่มเนื้อหาในทำนองเดียวกันนี้ให้มากขึ้น รวมทั้งได้พยายามเพิ่มเติมเนื้อหาสำคัญใหม่ ๆ ที่ครอบคลุมลักษณะทางสังคมและเศรษฐกิจของชาวอเมริกันอินเดีย ในหนังสือเรียนตั้งแต่ปี ค.ศ. 1960 เป็นต้นมา นอกจากนี้ก็ได้เพิ่มเติมเนื้อหาที่เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนของชาวอเมริกันอินเดียร่วมสมัยไว้ด้วย ผลการวิจัยครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าผู้เรียบเรียงหนังสือเรียนได้ตอบสนองต่อความสนใจและหลักเกณฑ์พื้นฐานของสมาคมวิชาชีพทางการศึกษา (Professional Educational Associations) และสำนักงานรับรองความแตกต่างระหว่างองค์ประกอบแห่งชาติ (Official Recognition of the Heterogeneous Composition of the Nation) อย่างไรก็ตาม การบรรยายเรื่องราวเกี่ยวกับชาวอเมริกันอินเดียในหนังสือเรียนช่วงปี ค.ศ. 1960-1980 ก็ยังมีข้อบกพร่องคือ เรื่องราวที่กล่าวตำหนิชาวอเมริกันอินเดียนั้นไม่ต่อเนื่องกันและไม่สมบูรณ์ครบถ้วนตามประวัติศาสตร์ของอเมริกัน นอกจากนี้ผู้เรียบเรียงบางคนยังได้กล่าวถึงสงครามและข้อขัดแย้งทางการเมืองระหว่างชาวอเมริกันอินเดียนกับชนผิวขาวมากกว่าที่จะกล่าวถึงข้อขัดแย้งทางวัฒนธรรม

สุเทพ อู่สาหะ (1983 : 2305-A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "An Analysis of Knowledge Level of Questions Appearing at the End Chapter of Science Textbooks Used in Thai Lower Secondary Schools" มีวัตถุประสงค์เพื่อจำแนกให้เห็นคำถามที่วัดทักษะทางความรู้ความเข้าใจซึ่งปรากฏในหนังสือเรียนชุดนี้ ผู้วิจัยได้สร้างเกณฑ์การวิเคราะห์ที่โดยปรับปรุงจากหลักเกณฑ์ของสโลน (Sloan's Taxonomy) และรวบรวมคำถามจากหนังสือเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 6 เล่ม นำคำถามทั้งหมดมาจัดประเภทตามเกณฑ์การวัดระดับความรู้ของสโลน (Level of Sloan's Taxonomy of knowledge) แล้วนำมาจัดอันดับตามค่าร้อยละ ผลการวิจัยพบว่า คำถามในหนังสือเรียนวิชาวิทยาศาสตร์เป็นคำถามแบบให้ตอบสั้น ๆ ร้อยละ 24.2 เป็นคำถามแบบวัดความเข้าใจร้อยละ 9.7 และเป็นคำถามเกี่ยวกับระเบียบวิธีทางวิทยาศาสตร์ร้อยละ 7.7 ในจำนวนคำถามทั้งหมด ผลการวิจัยพบว่า มีคำถามที่จัดอยู่ในประเภทคำถามระดับสูง (High-Order Questions) ร้อยละ 55.4 หนังสือเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีคำถามประเภทนี้ในอัตราที่ต่ำสุด และหนังสือเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีคำถามประเภทนี้ในอัตราที่สูงสุด สรุปผลการวิจัยได้ว่า หนังสือเรียนชุดนี้มีคำถามประเภทวัดความรู้ความเข้าใจอยู่ทุกระดับชั้น แต่ควรเพิ่มปริมาณคำถามที่เกี่ยวกับการค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์และกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ให้มากกว่านี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย